

Skjemainformasjon

Skjema Norges dokumentarv - nominasjonsskjema
Referanse 1004116
Innsendt 18.06.2014 12:38:09

Sammendrag

Sammendrag

Tittel på dokument(er)/arkiv(er) som nomineres

Forhandlings-Protocol for Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania. Begyndt den 19de September 1819.

Sammendrag (maks 3000 tegn)

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark) ønsker å nominere forhandlingsprotokollen til Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania (Boktrykkernes sykekasse) til Norges dokumentarv. Boktrykkernes sykekasse ble opprettet i september 1819 og avviklet i april 1936. Én og samme protokoll ble benyttet i alle disse 117 årene. Protokollen gir et unikt bilde av viktige endringer og utviklingstrekk når det gjelder hjelpe- og støtteordninger for norske arbeidstakere. Den er et svært tidlig eksempel på en type hjelpekasser som skulle bli atskillig mer utbredt senere på 1800-tallet, og som peker fram mot senere lovfestede sykeforsikringsordninger. Den viser dermed hvordan private ordninger for å ivareta enkeltindividets behov, kom til å utgjøre forløpere for brede, offentlige ordninger som skulle ivareta alle arbeidstakere. Protokollen gir også et viktig innblikk i sammenhengen mellom hjelpekasser og fagorganisasjoner, ved at den dokumenterer en fagforenings langvarige kamp for å overta kontrollen over en kasse som hadde vært dominert av arbeidsgivere og avis- og trykkerieiere. Fagforeningen overtok kontrollen med kassen i 1894.

Opplysninger om søker

Opplysninger om søker

Navn på søker

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark)

Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven

Forhandlingsprotokollen fra Boktrykkernes sykekasse eies og forvaltes av Arbark. Den er det eldste dokumentet som oppbevares i Arbark. Protokollen er en del av arkivet etter Den typografiske forening.

Kontaktperson(er)

Navn Tor Are Johansen
Stilling Førstearkivar
E-postadresse tor.are.johansen@arbark.no
Telefonnummer 95248746

Fullmaktserklæring

Jeg bekrefter at jeg har fullmakt til å nominere dokumentarven som beskrives i dette nominasjonsskjemaet til Norges dokumentarv

Navn Tor Are Johansen
Stilling Førstearkivar
Institusjon Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

Identifikasjon og beskrivelse

Identifikasjon og beskrivelse av dokumentarven

Nøyaktig tittel på dokumentarven, omfang, datering (ytterår) og navn på institusjon/organisasjon som skal stå på et eventuelt diplom

Nøyaktig tittel er: Forhandlings-Protocol for Bogtrykker Konstens Medlemers Understøttelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania. Begyndt den 19de September 1819.

Protokollen er innbundet og inneholder 521 sider pluss et alfabetisk register.

Protokollen ble tatt i bruk kort tid etter etableringen av Boktrykkernes sykekasse den 19. september 1819. Siste innførsel er ved oppløsningen av sykekassen den 24. april 1936. Denne ene innbundne protokollen var med andre ord i bruk i hele 117 år.

Navn til evt. diplom: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

Visuell dokumentasjon

- [img_616074617_0001_2.pdf](#)
- [Støtteerklæring_fra_Inger_Bjørnhaug.pdf](#)
- [bogtrykk_05__2__579x800_.jpg](#)
- [bogtrykk_03__2__800x620_.jpg](#)
- [bogtrykk_02__2__549x800_.jpg](#)
- [bogtrykk_01__2__527x800_.jpg](#)

Kataloginformasjon/arkivbeskrivelse/arkivreferanse

Proveniens (opprinnelse)

Initiativtakeren til understøttelseskassen var Rasmus Hviid, som var faktor i Niels Wulfsbergs boktrykkeri. Wulfsberg hadde etablert trykkeri i 1818, og derfra ga han fra 1819 ut Morgenbladet - Norges første dagsavis. Noen år etter overtok Hviid både trykkeriet og redaktørstillingen i Morgenbladet. Rasmus Hviid, og senere også hans enke, engasjerte seg sterkt i understøttelseskassen og bidro også med ekstraordinære tilskudd. Både kassen og protokollen befant seg de første tiårene i deres trykkeri (R. Hviids bogtrykkeri/R. Hviids enkes bogtrykkeri).

Den typografiske forening, som ble opprettet i 1872, forsøkte gjennom mange år å få kontroll over sykekassen. Dette lyktes i 1894. Medlemskap og ytelser ble da samordnet med andre støtteordninger som foreningen hadde opprettet.

Forhandlingsprotokollen har siden vært en del av Den typografiske forenings arkiv. Den ble oppbevart av foreningen selv, inntil den ble overført til Arbark - trolig tidlig i 1970-årene.

Bibliografi

Støtteerklæringer

Inger Bjørnhaug, professor emerita ved Høgskolen i Lillehammer, inger.bjornhaug@hil.no

Adolf Larsen, Fellesforbundet avdeling 850 Oslo grafiske fagforening, adolf.larsen@fellesforbundet.org

Støtteerklæring

- [img_616074617_0001_2.pdf](#)
- [Støtteerklæring_fra_Inger_Bjørnhaug.pdf](#)
- [bogtrykk_05__2__579x800_.jpg](#)
- [bogtrykk_03__2__800x620_.jpg](#)
- [bogtrykk_02__2__549x800_.jpg](#)
- [bogtrykk_01__2__527x800_.jpg](#)

Juridiske forhold

Juridiske forhold

Hvem eier dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek
Adresse	Youngsgate 11, 0181 Oslo
Telefon	95248746
E-post	post@arbark.no

Hvem forvalter dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek
Adresse	Youngsgate 11, 0181 Oslo
Telefon	95248746
E-post	post@arbark.no

Tilgang

Vil det være faktorer som begrenser offentlig tilgang til dokumentene? Beskriv dem i så fall nedenfor.

Protokollen er registrert i ASTA som en del av Oslo typografiske forenings arkiv, og den kan søkes opp via arkivportalen.no. Protokollen er underlagt Arbarks ordinære klausulbestemmelser, men det blir tatt spesielle hensyn på grunn av dens alder og fysiske tilstand. Det stilles blant annet krav om bruk av hansker etc. Tatt i betraktning at forhandlingsprotokollen snart er 200 år, og at den var i bruk i 117 år, så er tilstanden relativt god. Utstrakt bruk ville imidlertid forutsette at protokollen ble avfotografert og gjort digitalt tilgjengelig.

Opphavsrett

Beskriv den opphavsrettslige statusen til dokumentarven.

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Autentisitet

Forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania er utvilsomt et originalt og autentisk dokument. Den inneholder håndskrevne referater fra møter og generalforsamlinger, kopier av utsendte brev og innsendte forslag, utkast til lover og lovendringer etc. Protokollen er skinninnbundet og består av 521 paginerte sider pluss et lite register. Papiret er håndlaget, og etter vannmerkene å dømme (J. Young 1820) er det produsert ved Jørgen Youngs papirmølle i Spydeberg i 1820. Forhandlingsprotokollen må dermed ha blitt tatt i bruk en tid etter stiftelsesmøtet i september 1819. Skinninnbindingen er slitt, og et mønster på ryggen er delvis dekket av en pålimt tekstiletikett med påskriften Den typografiske forening, Kristiania. Protokollen har også en etikett på omslaget, der det står Bogtrykkernes Sygekasse. Protokollen har dessverre fått et stempel og en påskrift ved levering til Arbark.

Nasjonal betydning

Forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania er interessant og viktig av flere årsaker. To av dem skal særlig trekkes fram her; kassen representerer et tidlig eksempel på private selvhjelpsordninger innenfor et næringsliv som snart skulle bli gjenstand for store forandringer, og den kan dessuten ses som en spire til organisasjonsdannelse og framvekst av fagforeninger og fagforbund i Norge.

I boken "Langsomt ble landet et velferdssamfunn" skriver historikerne Øyvind Bjørnson og Inger Elisabeth Haavet om en "sykekassebevegelse" i tiårene fram mot vedtaket av sykeforsikringsloven av 1909. Denne bevegelsen hadde sitt gjennombrudd i 1840-årene, og antallet sykekasser knyttet til bedrifter eller næringer vokste sterkt fra 1860-årene og utover. Røttene finnes imidlertid lenger tilbake i tid. Allerede mot slutten av 1600-tallet skal det ha blitt etablert hjelpekasser som ga en viss støtte til medlemmer av håndverkslaug. (De få norske laugene ble gradvis oppløst etter vedtaket av en ny håndverkslov i 1839.) Tidlig på 1800-tallet ble det dessuten etablert enkelte frivillige hjelpe- eller sykekasser knyttet til virksomheter eller næringer som ikke hadde vært organisert i laug.

Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania fra 1819 er et av de aller tidligste eksemplene på slike kasser, og den er en tydelig forløper og antakelig også inspirasjon til den sykekassebevegelsen som fikk sitt gjennombrudd noen år senere. Initiativtakerne til kassen betegnet det som en plikt for "Bogtrykker-Konstens medlemmer" å forhindre at "deres Trængende" falt det offentlige til byrde. Som en boktrykker skrev i Morgenbladet noen år senere, var det nok like viktig å forhindre det "paatrængende tiggeri" som ofte foregikk på trykkeriene når kolleger mistet inntekten sin på grunn av sykdom eller andre uhell. Det går følgelig en klar - om enn ikke rett - linje fra etableringen av Boktrykkernes sygekasse i 1819, via sykekassebevegelsen, til sykeforsikringsloven 90 år senere.

Både boktrykkernes kasse og flere senere hjelpekasser kom også til å spille en rolle under framveksten av arbeidslivets organisasjoner. Kassene hadde i utgangspunktet et paternalistisk preg, og de ble så å si uten unntak kontrollert av arbeidsgivere og bedriftseiere. Initiativtakere bak de tidligste fagforeningene så imidlertid det organisatoriske potensialet som lå i slike kasser. Opprettelse av egne hjelpekasser ble derfor viktige målsettinger ved etableringen av både fagforeninger og nasjonale fagforbund. Norges første landsomfattende fagforbund, Norsk centralforening for bogtrykkere (senere Norsk grafisk forbund) ble faktisk etablert som en reisekasse for landets typografer i 1882. Den organisatoriske betydningen var utvilsomt også en av årsakene til at typografenes fagforening forsøkte å fravriste arbeidsgiverne kontrollen med Boktrykkernes kasse. Dette lyktes i 1894.

Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania var representativ for de mange syke- og hjelpekassene som ble opprettet senere på 1800-tallet; den skulle yte hjelp ved sykdom og skader og gi økonomisk støtte ved begravelser. På ett punkt var imidlertid denne kassen unik sammenlignet med de kassene som kom etter, og dette forteller noe særegent om den bransjen som kassen sprang ut av. Boktrykkernes kasse betalte ut reisestøtte til sine medlemmer. Blant typografene var det tradisjon for å reise - både innenlands og utenlands - for å søke arbeid ved andre trykkerier. Dette ble ansatt som viktig for den enkeltes faglige opplæring og utvikling. Det var imidlertid også en effektiv måte å kanalisere arbeidskraft til byer og områder med ledige jobber. Dersom det oppsto arbeidsmangel i Christiania, kunne kassens medlemmer få reisestøtte til å prøve seg utenfor landets grenser. Slik reisestøtte ble også gitt av Den typografiske forening fra 1873 og som nevnt fra en landsomfattende sentral reisekasse for typografer fra 1882, og da med en klar målsetting: Ved å unngå en opphopning av ledige typografer, ville det være lettere å opprettholde tariffavtaler og lønnsnivå.

Tillegskriterier

Dokumentenes nasjonale betydning må bli bekreftet gjennom ett eller flere av disse kriteriene

Tid

Forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania var i bruk i hele 117 år - fra 1819 til 1936. Som historisk kilde dokumenterer den dermed en periode med omfattende endringer i sosiale ordninger for norske arbeidstakere. Ved opprettelsen representerte kassen et avgjørende alternativ til støtte fra kolleger, familie eller

bekjente - eller i verste fall en offentlig fattigkommisjon. Fra midten av 1800-tallet kunne støtte fra Boktrykkernes sykekasse utgjøre et viktig supplement til bidrag fra bedriftskasser eller fra hjelpekasser drevet av arbeiderforeninger. Fra 1870-årene var den et supplement til bidrag fra kasser opprettet i regi av fagforeninger og fagforbund, og fra 1894 kom den da også under Den typografiske forenings kontroll. Tidlig på 1900-tallet hadde imidlertid Boktrykkernes sykekasse utspilt sin rolle; da kom et lovverk om sykeforsikring for arbeidstakere på plass.

Sted

Opprettelsen av Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania må ses i sammenheng med Christianias nye rolle som hovedstad etter Norges løsrivelse fra Danmark. I 1808 hadde Christiania bare ett trykkeri. Fram til 1840 økte dette til femten. I den nye hovedstaden hadde både offentlige institusjoner og private virksomheter et stort behov for trykksaker. Veksten må dessuten ses i sammenheng med en økning i antall avistitler. Med flere trykkerier kom det også flere typografer og trykkeriarbeidere, og for initiativtakerne til en egen hjelpekasse for trykkerienes ansatte var nettopp veksten i antall arbeidstakere et viktig argument for å etablere en løsning som kunne forhindre at syke arbeidere "falt det Offentlige til byrde".

Mennesker

Boktrykkernes sykekasse ble grunnlagt av personer som spilte viktige roller i en formativ fase av den norske pressens historie. Oversikten over de første bidragsyterne til Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania viser at alle de sentrale trykkerieierne og avisutgiverne var med. Her var boktrykker Nils Jørgen Berg, som ga ut avisen Intelligenssedlene (Norges første avis). Her var Niels Wulfsberg, som etablerte trykkeri både i 1809 og i 1818 og som i 1819 startet Morgenbladet som Norges første dagsavis. Her var faktor Rasmus Hviid, som etter hvert tok over både avis og trykkeri fra Niels Wulfsberg, og her var Christopher Grøndahl, som til å begynne med trykte aviser, og som skulle bli grunnleggeren av en av landets største trykkeribedrifter.

Emne og tema

Form og stil

Sosial, åndelig eller kulturell verdi

Den sosiale verdien til forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania er - som nevnt ovenfor - særlig knyttet til dens dokumentasjon av store forandringer i hjelpe- og støtteordninger for norske arbeidstakere. Utviklingen på dette feltet lar seg spore i etableringen av kassen, i utformingen og vedtaket av nye lover underveis, i striden om Den typografiske forenings overtakelse av kassen og i den gradvise reduksjonen av kassens betydning, etter hvert som lovfestede sykeforsikringsordninger kom på plass.

Utfyllende opplysninger

Utfyllende opplysninger

Sjeldenhet

Det er en rekke forhold som tilsier at Forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania er et unikt og sjeldent dokument. For det første har protokollen vært i bruk over et spesielt langt tidsrom - hele 117 år. For det andre er den et svært tidlig eksempel på en type hjelpekasser som skulle bli atskillig mer utbredt senere på 1800-tallet og som peker fram mot senere lovfestede sykeforsikringsordninger. For det tredje gir den et bilde av spesielle trekk ved boktrykkerbransjen - og da særlig reisevirksomheten. For det fjerde gir den et viktig innblikk i sammenhenger mellom hjelpekasser og fagorganisasjoner, ved at den dokumenterer en fagforenings kamp for å overta kontrollen over en kasse som hadde vært dominert av arbeidsgiverne og avis- og trykkerieierne.

Integritet

Det er ingen indre motsetninger i dokumentet som skulle tilsi at det ikke er ekte. Det er heller ingen motsetninger til det som er kjent om konteksten. Dokumentet er tidsmessig, komplett og uten lakuner.

Representativitet

Forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøtelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania er et tidlig, men representativt eksempel på de mange syke- og hjelpekassene som ble opprettet senere på 1800-tallet. Den viser at kassen skulle yte hjelp ved sykdom og skader, og gi økonomisk støtte ved begravelser. Det er grunn til å tro at kassen fungerte som et forbilde for tilsvarende etableringer på et senere tidspunkt. Det finnes blant annet flere senere eksempler på protokoller fra slike kasser i Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Konsultasjon og samtykke

Konsultasjon og samtykke

Har dokumentarvens eier(e) og forvalter(e) blitt orientert om og godkjent nominasjonen?

Ja

Vurdering av risiko

Vurdering av risiko

Gi en beskrivelse av i hvor stor grad den nominerte dokumentarven er truet.

Forhandlingsprotokollen fra Bogtrykker Konstens Medlemers Understøttelse- Syge- Liig- og Reise-Casse i Christiania er trygt bevart i Arbark, og har de senere årene bare vært tatt fram under spesielle omvisninger og lignende. Et opptak i Den norske Unesco-kommisjonens register over Norges dokumentarv ville øke bevisstheten om dokumentets særlige kulturelle verdi, og dette ville også medføre at en digitalisering ville bli prioritert.

Bevaringsplan

Bevaringsplan

Inngår dokumentarven i en bevaringsplan?

Nei

Hvis ja, last opp et sammendrag av bevaringsplanen. Hvis nei, last opp opplysninger om de nåværende bevaringsforholdene og forvaltningen av dokumentarven.

Vedlegg

- img_616074617_0001_2.pdf
- Støtteerklæring_fra_Inger_Bjørnhaug.pdf
- bogtrykk_05__2__579x800_.jpg
- bogtrykk_03__2__800x620_.jpg
- bogtrykk_02__2__549x800_.jpg
- bogtrykk_01__2__527x800_.jpg
- Om_bevaring.pdf

Resultat og tilleggsinformasjon

Resultatet av nominasjonen og ev. tilleggsinformasjon

Hva ønsker din institusjon å oppnå ved å få dokumenter innskrevet i Norges dokumentarv? Kom med eventuell tilleggsinformasjon som støtter en innskriving i Norges dokumentarv.

Formidling og synliggjøring er viktige elementer i Arbark strategiske satsing. Institusjonen er opptatt av å nå bredt ut med informasjon og kunnskap om det arkivmaterialet som befinner seg i Arbarks magasiner. Å få unike og sentrale dokumenter fra samlingene innskrevet i Norges dokumentarv kan forhåpentlig bidra til synliggjøring og skape økt interesse både fra forskere, studenter og andre.